

Ivan Zorjan se je rodil 24. 6. 1884 na Humu, hišna številka 2.⁹ Bil je drugorojeni sin Andreja Zorjana in Marije, roj. Golob.

Zorjani sodijo med najstarejše humske rodbine. V terezijanskem katastru je omenjen njihov prednik Mihael Zorjan, kot lastnik vinograda¹⁰, kjer so Zorjani pozneje postavili stavbo, ki je dobila hišno številko 2. Danes stoji na tem mestu Toričeva brunarica.

Šolanje je začel v dvorazredni ljudski šoli na Humu, kamor je bil vpisan istočasno s starejšim bratom Matijo, dne 4. 11. 1889.¹¹ V letih od 1899 do 1906 je obiskoval gimnazijo v Mariboru. O dijaškem času je zapis v pismu z dne 24. 6. 1959: »Če smo mi slovenski dijaki, ki smo prišli v Maribor iz podeželja govorili med seboj slovenski na ulici, smo bili pretepeni. Proti temu nam ni preostalo nič drugega, kakor da smo se organizirali v trojke. Proti našim pestem iz podeželja ni mehkužna nemška mladina mogla postaviti nič enakovrednega in od leta 1902 naprej smo že popolnoma obvladovali ulico.«¹²

Na študij medicine, na univerzi v Grazu, se je vpisal, čeprav so slovenski zdravniki absolventom gimnazije odsvetovali ta študij, ker je bil predrag, predolg in po končanem študiju niso dobili zaposlitve v domovini.¹³

Starša sta z nakupom sosednje parcele (parc. št. 673, k.o. Hum), leta 1907, bistveno povečala posestvo na Humu. Pozneje (okrog 1914) sta na tej parceli zgradila novo hišo, ki je prav tako dobila

mož.

9 Vir rojstna matična knjiga župnije Ormož, Nadškofijski arhiv Maribor.

10 Fond MTK, Landesarchiv Graz.

11 Matica dvorazredne ljudske šole na Humu, Fond OŠ Hum, Zgodovinski arhiv Ptuj.

12 V letu 1959 je dr. Ivan Zorjan na prošnjo dr. Emane Pertla zapisal nekaj pisem svojih spominov. Pisma so ohranjena v osebni fondu Eman Pertl, signatura SI_PAM/1763, Pokrajinski arhiv Maribor. **Zaradi velike zgodovinske vrednosti te spomine objavljam v celoti na koncu članka.**

13 Pismo z dne 24. 6. 1959.

hišno številko 2, saj so staro hišo na parceli št. 583 podrli.

V letih 1908 in 1909 je študent Zorjan kot volonter medicinec delal v mariborski bolnišnici. Ves čas je bil zaposlen na kirurškem oddelku, ki ga je vodil dr. Karel Thalmann (1865–1938). V tem času se je tako izuril, da ga je dr. Thalmann imenoval za svojo desno roko. Promoviral je na univerzi v Grazu 23. 12. 1911. Po končanem študiju se je želel zaposliti v mariborski bolnišnici. »Čeravno me je g. dr. Thalmann zelo čislal kot zdravnika, je bilo potem, ko sem promoviral, nemogoče, da bi dobil v svoji domovini mesto sekundarnega zdravnika, ampak sem moral iti v bolnico Bruck ob Muri, kjer sem bil nacionalno popolnoma izoliran.« V bolnišnici v Brucku/M. je moral opazovati delo kirurga primarija. Ker mu to ni ustrezalo, je službo odpovedal in se 1. 5. 1912 zaposlil kot aktivni zdravnik v avstro-ogrski vojni mornarici.¹⁴ Med prvo svetovno vojno je služil na velikih vojnih ladjah ter v letih 1917 in 1918 na soški fronti.

Poročil se je 24. 1. 1918 v Brnu s Čehinjo Marijo Tomeček, 22 let staro hčerjo Franca in Alojzije Tomeček.

14 Pismo z dne 20. 6. 1959.

15. 3. 1919 je začel stanovati na Aleksandrovi 11 (sedanja Partizanska cesta v Mariboru), kjer si je uredil zasebno ordinacijo.¹⁹

Zgodaj spomladi 1919 je v jetnišnici okrajnega sodišča v Mariboru pri mladem dekletu opazil znake, značilne za bolezen črnih koz. Po pregledu poročil je ugotovil, da se je bolezen pojavila v nekaterih krajih v okolici Maribora. Vojaške oblasti so sklenile, da s cepljenjem imunizirajo obroč okrog Maribora. Ker nemški zdravniki niso hoteli sodelovati, slovenskih pa ni bilo na voljo, je dr. Zorjan sam cepil okrog 9000 oseb. S tem ukrepom so preprečili vdor boleznim v mesto in obvarovali vojaštvo, ki so ga potrebovali za boje na severni meji.²⁰

Leta 1920 je bil obtožen detomora – sodba je bila oprostilna, saj je bil splav narejen iz zdravstvenih razlogov.

Med obema vojnama je v mestu Maribor deloval kot sanitetni referent in policijski zdravnik.²¹

Na 178. seji deželne vlade za Slovenijo, dne 24. 11. 1920, so pod šesto točko dnevnega reda ministrstvu notranjih del predlagali, da se dr. Ivan Zorjan sprejme v državno službo kot policijski zdravnik pri policijskem komisariatu v Mariboru v VIII. činovnem razredu.²² V skladu z dekretom predsedstva poverjeništvu za notranje zadeve v Ljubljani, z dne 21. 4. 1921, je dobil stalno namestitev

Dr. Zorjan kot mlad zdravnik.²³

Kot policijski zdravnik je bil vključen v več odmevnih primerov. Zanimivo je, da se v časopisnih člankih, ki so poročali o različnih kaznivih dejanjih pogosto pojavlja skupaj s svojim soimenjkom, državnim tožilcem dr. Matejem Zorjanom.²⁴ Sklepamo lahko, da sta bila tudi dobra prijatelja, saj sta bila enako stara in iz sosednjih vasi, oba sta študirala v Gradcu in isto leto promovirala. Ko se je začela II. svetovna vojna, sta stanovala v isti ulici. Prav tako, so nekateri poznejši sodelavci in raziskovalci menili, da sta brata, vendar po mojih

19 Fond Domovinska kartoteka mesta Maribor, Pokrajinski arhiv Maribor.

20 Pismo z dne 8. 6. 1959.

21 E. Pertl, Razvoj zdravstva v Mariboru, ČZN št. 1, 1986.

22 Zapisnik 178. seje deželne vlade za Slovenijo, Sejni zapisniki narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov in deželnih vlad za Slovenijo 1918–1921, Peter Ribnikar, Ljubljana, 2002.

23 Nekatere slike so zasebna last ge. Rosvite Zorjan in zahvaljujem se ji za sodelovanje pri nastajanju članka.

24 Dr. Matej Zorjan, sodnik, državni tožilec. Rojen 18. 2. 1884 v Šalovcih 24, pravo študiral v Gradcu, promoviral 1911, sodni izpit naredil v Gradcu 1. 1913. Od leta 1910 dalje je služboval kot praktikant v Mariboru, -1910 kot absolvent, 1911 kot avskultant (sodniški pripravnik), 1915 postal sodnik, 1918–1920 je bil v italijanskem ujetništvu, 1920 postal okrajni sodnik, 1922 je bil imenovan za namestnika državnega pravdnika, 1934 je postal državni tožilec v Mariboru, 1941–1945 ni bil zaposlen, 1945 zaprosil za upokožitev, 1946 je bil upokožen, umrl leta 1967.

raziskavah nista niti oddaljena sorodnika.

Mariborski socialistični list Enakost je sredi avgusta 1921 objavil članek o slabih razmerah v policijskih zaporih v Mariboru. Policijski komisariat je zato čez tri dni poverjeništvu za notranje zadeve v Ljubljani poslal poročilo dr. Ivana Zorjana, policijskega zdravnika, o stanju v zaporih. Vse navedbe časnika je zavrnil.²⁵

Društvo Združenje nemških visokošolcev je dne 18. 4. 1925 zvečer v Mariboru pripravilo dovoljeno srečanje svojih članov. Takoj po začetku srečanja so v gostilno Halbwidl v Jurčičevi ulici prišli člani mariborske Orjune in zahtevali, naj prireditev takoj prekinejo. Prišlo je do prepira in prerivanja, zato je posredovala varnostna straža iz bližnje stražnice št. 1. Ugotovili so, da je bilo pet ljudi lažje ranjenih, kar je potrdil tudi policijski zdravnik dr. Ivan Zorjan.²⁶

Častnik Jutro je 3. 11. 1926 objavil članek z naslovom »Grozen zločin v Studencih pri Mariboru«. Dan prej se je po Mariboru razvedelo, da so z zevajočo rano na vratu našli mrtvega zidarskega pomočnika Ivana Karnerja, umora so sumili ženo Terezo. Truplo je bilo obducirano, v komisiji so bili državni pravdnik dr. Jančič, sodni svetnik Trauner ter sodna zdravnika dr. Jurečko in dr. Zorjan; sledila je preiskava o krivdi Tereze Karner.

Leta 1929 je kot zdravnik sodeloval pri obdukciji Đure Đakovića – enega od ustanoviteljev KPJ. Đuro Đaković je bil kot nasprotnik šestojanuarske diktature aretiran v Zagrebu, nato odveden na slovensko-avstrijsko mejo in bil tam ubit med insceniranim begom. Dr. Zorjan je med obdukcijo ugotovil, da je bil ubit od spredaj in da je imel več zlomljenih udov.²⁷

S Heleno Verhovc je imel v začetku tridesetih let večletno razmerje v katerem se je 2. 9. 1931 rodil nezakonski sin Ivo,²⁸ ki je živel z očetom.

V Vodniku po Mariboru iz leta 1932 najdemo dr. Zorjana naštetega med zdravniki, takrat je bil sreški sanitetni referent s pisarno v Velikem županstvu policijski zdravnik. Privatno ordinacijo je imel na Aleksandrovi 11, odprta je bila od 9.30 do 10.00 in od 14.00 do 16.00.²⁹ V tem času je že urejal ordinacijo v dvonadstropni hiši z vrtom v Maistrovi 5, ki jo je kupil 21. 11. 1931.

25 P. Čelik, Slovenski stražniki 1918–1941, str. 262, Ljubljana, 2002.

26 P. Čelik, Slovenski stražniki 1918–1941, str. 148, Ljubljana, 2002.

27 Tednik, 22. 12. 1961.

28 Ivo Zorjan (1931–1995), višji zdravstveni tehnik, bil zaposlen v Domu upokojujencev Danice Vogrinec, osmrtnica Večer, 1. 2. 1995.

29 Vodnik po Mariboru: Kulturna, tujsko-prometna in gospodarska slika mesta in pokrajine; kulturno-gospodarski pregled Celja in Ljubljane=(Führer durch Maribor) / [napisala Franjo Baš in Božidar Gajšek]; uredil Reform-Reklam-Bureau Guido Zupan, Ljubljana, 1932.

*Zgradba v Maistrovi 5, danes sedež Andragoškega zavoda
Maribor.³⁰*

Oče Andrej Zorjan je umrl 10. 5. 1933³¹, zapušćinske zadeve so dediči reševali naslednja leta. 6. 7. 1936 je dr. Zorjan na podlagi prisojila vpisal lastniško pravico za posest na Humu v zemljiško knjigo.³²

Po Velikem adresarju iz l. 1935 je skupaj s sinom Ivom že bil na Maistrovi 5, kjer si je uredil novo ordinacijo. Pri njem sta bila zaposlena tudi hišna pomočnica in upravitelj stavbe.³³

Leta 1938 je postal višji sanitetni svetnik.³⁴

Po začetku okupacije 1941 so ga Nemci pričakali pred garažo, da jim izroči ključe od hiše in avtomobila. Določen je bil za izselitev, zato so ga zaprli v Meljsko kasarno, nato so ga prepeljali v Rajhenburg, dokončno so ga izselili v Velika Trojstva v bližini Bjelovarja na Hrvaškem.

Dr. Zorjan s sinom Ivom okrog leta 1935.

30 <http://www.azm-lu.si/fotogalerija/category/40-zgodovina>.

31 Zapisnik duš Župnije Ormož, 1914, Župnija Ormož.

32 Zemljiška knjiga Ormož, Katastrska občina Hum, Okrajno sodišče v Ormožu.

33 Veliki adresar Maribora, Celja, Ptuja in občin bivše mariborske oblasti, Maribor, 1935.

34 Glej opombo 22.

V NOV se je 21. 5. 1942 priključil skupaj s sinom Ivom. Sin Ivo je bil kurir, dr. Zorjan pa je postal upravnik okrožne bolnišnice v Bjelovarju. 15. 1. 1945 so ga ujeli ustaši, vendar mu je pred koncem vojne uspelo pobegniti. Ob osvoboditvi je še nekaj časa deloval v Bjelovarju, nato se je vrnil v Maribor, kjer ga je pričakala prazna hiša.³⁵

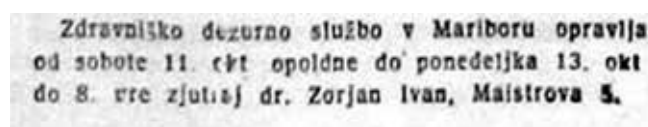
Tako je ob vrnitvi, dne 25. 7. 1945, pisal materi: »Ljuba mati! Naznanjam Vam, da sem se po štirih letih vrnil živ in zdrav v Maribor. Prišel bi Vas obiskat, ali moram sedaj spet svoje stvari, ki so mi bile na vse strani razvlečene, skupaj spravljati, da bodem mogel spet vsaj za silo živeti... Moj (sin Ivo, op.avt.) je sedaj že velik in vedno govori, da ob prvi priliki pride Vas obiskati. Mogoče pride v nedeljo s stricem. Lepo Vas pozdravljam Vaš sin dr. Ivan Zorjan.«³⁶

Med predmeti, ki so mu jih Nemci odvzeli, so bili: osebni avtomobil Chrysler, letnik 1936 CZ, dvoje koles, kompletna jedilnica, sprejemni salon, kuhinjsko pohištvo, posoda, posteljnina, perilo, obleke, čevlji, gotovina, vrednostni papirji, kompletna ordinacijska soba, pohištvo in instrumenti, mikroskop, kompletna aparatura za preiskavo krvi, šivalni stroj, daljnogled, perzijske preproge...

Do začetka II. svetovne vojne je pridobil precejšen ugled in tudi materialno je bil dobro stoječ. Okrajna komisija za vojno škodo v Mariboru je njegovo vojno škodo ocenila na skupno 1.845.000 din – za primerjavo – vojna škoda državnega tožilca dr. Mateja Zorjana na Maistrovi 10 je bila ocenjena na 70.090 din.³⁷

Po vrnitvi v Maribor je bil zaposlen kot honorarni železniški zdravnik, zasebne prakse pa ni imel prijavljene. V časopisu Vestnik je v letih 1946/47 več oglasov, ki obveščajo, da je dežurno zdravniško

službo opravljal na Maistrovi 5, in sicer od sobote opoldan do ponedeljka zjutraj.

Zadnji oglas v časopisu Vestnik, 10. 10. 1947.

Policija ga je na podlagi prijave začela nadzorovati in ga 14. 10. 1947 zalotila pri opravljanju splava. Na podlagi pričevanj so ga v začetku leta 1948 na Okrajnem sodišču v Mariboru obsodili na 15 let zapora, izgubo političnih pravic za 4 leta, na trajno prepoved opravljanja zdravniškega poklica in zaplenbo celotnega premoženja.

Na nesorazmerno visoko obsodbo se je v naslednjih dneh pritožil na Vrhovno sodišče LRS v Ljubljani, vendar je vrhovno sodišče pritožbo v celoti zavrnilo. Kazen je prestajal v Kazensko popoljševalnem zavodu v Mariboru.

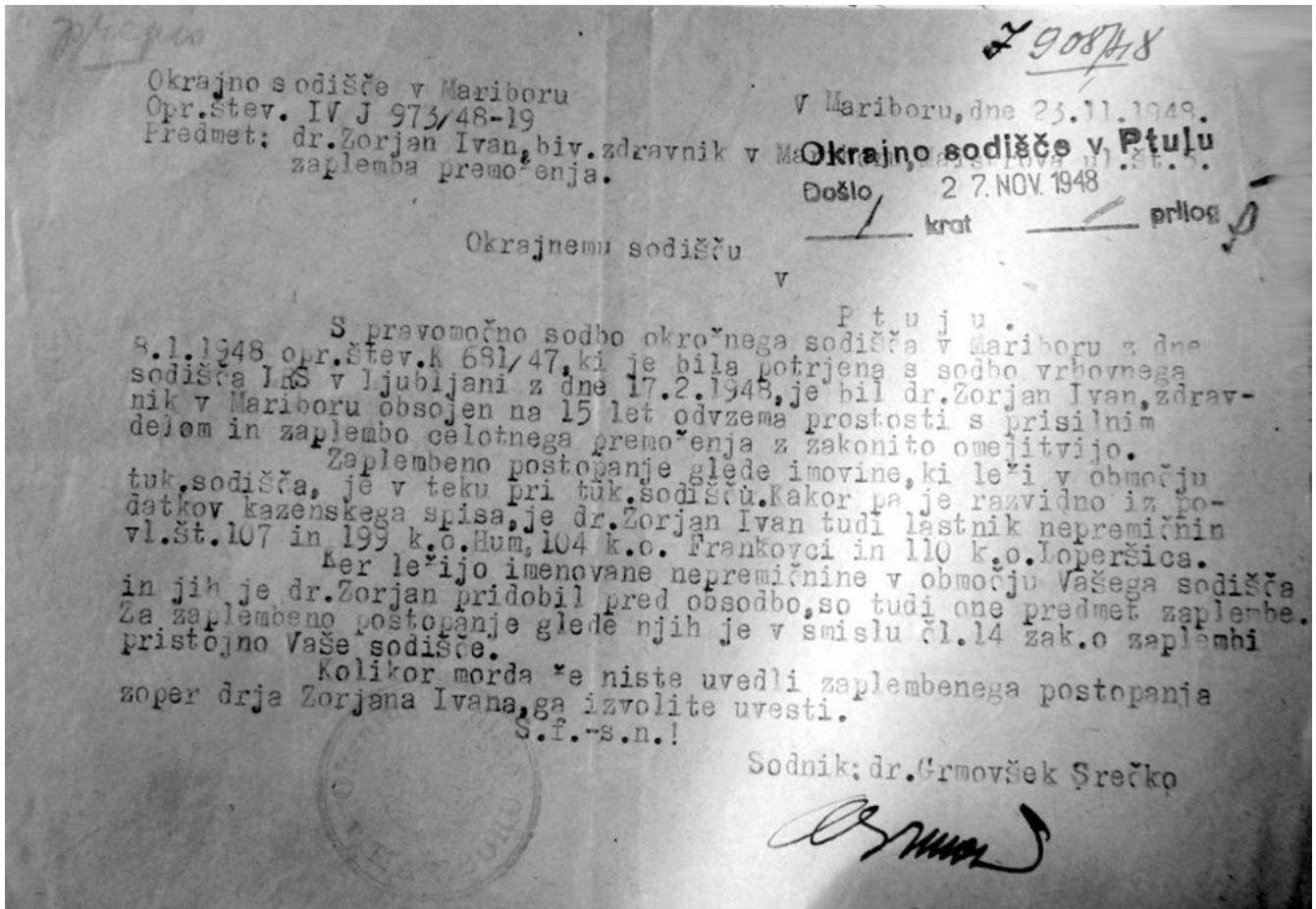
Med zaplenjenim premoženjem je bila tudi hiša št. 2 na Humu. V času zaplenbe je bila stara 34 let, bila je zidana in krita z opeko, med prostori so bile veža z betonskim podom ter shramba, kuhinja in desna soba, kjer so bila tla iz zbite ilovice, v levi sobi so bila lesena tla. Med gospodarskimi poslopi sta v zaplembnem spisu omenjena hlev za dve glavi živine in svinjak s tremi oddelki. Hiša je postala del splošnega ljudskega premoženja, v njej pa sta že od leta 1931 imela zakonca Podgorelec do smrtne stanovanjsko pravico. Na tem mestu danes po kupni oziroma menjalni pogodbi živita družini Lesjak in Sever. S preštevilčenjem hiš po letu 1954 je to hišna številka 5, Hum.

Na parceli 583 k.o. Hum, kjer je prvotno stala rojstna hiša dr. Zorjana, je ob zaplembi določene pravice užival agrarni interesent Blaž Loparnik. Pozneje, v času agrarne reforme, se je na tej parceli v zemljiško knjigo vknjižila lastninska pravica na

35 Glej opombo 27.

36 Fond krajevni ljudski odbor Kog (1945–1952), Zgodovinski arhiv Ptuj.

37 Fond Okrajne komisije za vojno škodo Maribor (1945–1946), Pokrajinski arhiv Maribor.

Primer dokumenta iz zaplembnega spisa

dr. Ivana Zorjana.³⁹

Blaža Loparnika in Otilijo, roj. Šnajder. Po kupni pogodbi iz leta 1985 postaneta lastnika Martin in Amalija Torič iz Frankovcev.³⁸

Zaplenjena vrednost vseh nepremičnin dr. Zorjana, ki so sodile pod Okrajno sodišče Ptuj, je brez odbitkov znašala 159.236 din, kar je manj kot 1/10 vrednosti njegovih mariborskih lastnin.

Po treh letih so ga odpustili iz zapora. Spet je lahko opravljal zdravniško službo, zaplenjenega premoženja pa država ni vrnila, ne njemu in ne dedičem.

Mnenje njegove snahe ge. Vide Zorjan je, da je bil celoten proces zrežiran z namenom, da so si sodelavci Udbe lahko pridobili materialno korist. Neznana ženska, ki ji je odpravljala plod, ko so ga prijeli, naj bi bila hči udbovca. Dolgo ga je nago-varjala, preden je pristal. K temu bi dodal, da so na procesu pričale samo posredne priče, ključna – torej ženska, ki ji je opravil splav, pa ni pričala.

V letih po vrnitvi na svobodo je najprej živel v Radencih, nato je leta 1953 dobil službo v Splošni ambulanti Ivanjkovci.⁴⁰ Ordinacija je bila v bivši Petovarjevi hiši v prvem nadstropju. Stavbe so sedaj last podjetja P&F Jeruzalem Ormož, d.o.o., v sosednjem gospodarskem poslopju je urejena trsnica.

39 Fond Okrajno sodišče Ptuj – zaplembe, Zgodovinski arhiv Ptuj.

40 Ustno pričevanje ge. Vide (Rosvite) Zorjan, dne 9. 2. 2013.

38 Glej opombo 32.

Ptujski tednik je januarja 1957 poročal o velikih obremenitvah zdravnikov na ormoškem področju in potrebi po povečanju števila zdravnikov, predvsem pa medicinskih sester. Tako je leta 1956 pri dr. Zorjanu v Splošni ambulanti Ivanjkovci poiskalo pomoč kar 5479 ljudi.⁴¹

Maja 1959 se je nanj z dopisom obrnil raziskovalec zgodovine medicine primarij dr. Eman Pertl in ga prosil za podatke o nekaterih zdravnikih, predvsem pa za podatke o razmerah v obdobju od 1913 do 1918 v mariborski bolnišnici, s posebnim ozirom na narodnostno razpoloženje nemških zdravnikov do slovenskih uslužbencev, posebno zdravnikov. Dr. Zorjan se je razveselil, da so se ga spomnili, in mu je rad ustregel ter napisal na koncu tega članka objavljena pisma – poročila.

Decembra 1961 o njem poročata častnika Tednik in Večer, saj je slavil 50-letnico svojega delovanja. Med drugim je omenjeno, da je med prebivalci zelo priljubljen in ga po navadi kličejo »naš očka doktor«. Letno je še vedno opravil 7 do 8 tisoč zdravniških pregledov.⁴²

V Ivanjkovcih sta bili njegovi medicinski sestri od 1956 do 1961 ga. Milica Bombek, nato pa od 1961 do njegove smrti ga. Marica Trstenjak.

Ga. Marica Trstenjak o njem pravi, da je bil dobričina, a da je dosti kadil. Za moške je imel vedno pripravljen nasvet: »Če je škatlica v redu, se šibica vžge.«

Dr. Zorjan – strasten kadilec.

Med pogovori ji je omenjal tudi svojo vilo v Mariboru, kjer je nekoč imel ordinacijo. Ga. Marica Trstenjak se je dodatno izobraževala na seminarjih prav v njegovi nekdanji vili, tako jo je prosil, naj pogleda, ali je v dvorani še vedno njegov lesenec.⁴³

»Naš očka doktor« pri pregledu male pacientke v Ivanjkovcih.

41 Ptujski tednik, št. 8, 1. 3. 1957.

42 Glej opombo 27.

43 Ustno pričevanje ge. Marice Trstenjak, januar 2013.

Mladina na sistematskem pregledu v Ivanjkovih.

24. 8. 1961

Spoštovani gosp. Primarij!

Vaš cenjen pismo dobesno prejel. Z veseljem
brdem uskegel Vaši prošnji in bom močnikaj
zanimivega, kar datus in mltkomu več znano
naroen dneva, Vašemu kvalifikacnemu delu
doprinesel.

V petek dne 27. 1. m. Vas namučavam obiskati
zaradi konzultativnega pregleda pri pacijentu
v dermatološkem odelu. Upam, da Vas bom našel in
prosim, da mi to nadlegovaje sporočite.

Zdravim vas in Vašo
Mladi B. Čopić Jom.

Pisni odgovor dr. Pertlu, 24.12.1961.⁴⁴

Dr. Eman Pertl se ga je ponovno spomnil leta 1961, ko je že zbiral podatke za članek Zdravstvo med Muro in Dravo, ki je izšel šele leta 1968 v zborniku Svet med Muro in Dravo. Dr. Ivan Zorjan mu je pisno obljubil sodelovanje: »Z veseljem bom ustregel Vaši prošnji in bom marsikaj zanimivega, kar danes ni nikomur več znano razen meni, Vašemu hvalevrednemu delu doprinesel.«

Oktober 1962 ga je dr. Pertl spet prosil, če je morda le kaj pripravil. Na žalost je dr. Zorjan v tem času že bolehal in je s sestavljanjem zdravstvenega gradiva odlašal. Prestajal je težke operacije in umrl za rakom 31. 10. 1963 v ptujski bolnišnici.

Objava smrti dr. Zorjana v Tedniku, 8. 11. 1963.

Svojci so primarija dr. Pertla prosili, da bi imel govor na pogrebu, ki je bil v nedeljo 3. 11. 1963, vendar se je opravičil, češ da mora odpotovati, da pa se ga bo spomnil v neki publikaciji, kjer bo omenil vse, kar je pokojni prispeval k zgodovini medicine. V pismu neznanemu uredniku dne 14. 11. 1963 je dr. Pertl zapisal: »Pokojni dr. Ivan Zorjan mi je storil veliko uslugo, ko mi je pred štirimi leti izročil svoje zapiske, ker bi sicer bilo obdobje od 1900 do 1919 prazno. Tako pa imamo vsaj nekaj vpogled, kakšno je bilo takrat razpoloženje, posebno pa politično vzdušje, ki je v Mariboru trajalo skoraj eno

stoletje dlje kot v Ljubljani, saj je bila že Prešernova Ljubljana tako rekoč slovenska, Maribor pa je še sedaj tako rekoč nezanesljiv. In še to! V opombi sem napisal, da naj bo ta prispevek obenem tudi v spomin na dr. Ivana Zorjana, ki je umrl 31.10. 1963. Posebnega nekrologa zanj ne kaže pisati, ker je imel zadnja leta vse polno raznih konflikto, bil je tudi kaznovan in v zaporu zaradi zdravniškoetičnih prekrškov itd. Zanj sedem let se je sicer rehabilitiral s svojim marljivim delom prav do zadnjih dni svojega življenja, vendar menim, da je spričo vsega tak spominek še najboljši – če se seveda, tovariš urednik s tem strinjate!«

Dr. Pertl je obljubo svojcem držal in leta 1977 začel pripravljati poglavje o dr. Ivanu Zorjanu, ki je izšlo v članku »Prvi slovenski zdravniki v Mariboru«.⁴⁵

Dr. Ivana Zorjana so pokopali na starem ptujskem pokopališču v bližini Lackovega spomenika. Pokopališče bodo kmalu preuredili v spominski park, vendar nagrobnika na grobu zdaj ni več, ker je bil umaknjen.

45 Glej opombo 12.

Pismo, poslano 1. junija 1959

Prispevek k zgodovini splošne bolnice v Mariboru

Dr. Ivan Zorjan, rojen 24. 6. 1884, Hum pri Ormožu, okraj Maribor; promoviral 23. 12. 1911 na univerzi v Grazu.

Jaz sem deloval v mariborski bolnici v letih 1908 in 1902 (pravilno 1909, op. avtorja) kot volonter, brez plače, toda imel sem v starem delu stavbe nad portirjem opremljeno stanovanje, 2 sobi in celotno oskrbo. Celi čas sem bil na kirurškem oddelku. Ker sem stanoval v bolnici, sem bil tako rekoč večni dežurni. Šef kirurškega oddelka je bil dr. Thalman; Nemeč, ki je slovel kot kirurg v takratnem pomenu besede daleč naokrog. I. 1909 je prišel na oddelek dr. Drasch Vincenc kot sekundarni zdravnik, rojen Nemeč. Tu je ostal po I. svetovni vojni kot železniški zdravnik, zelo priljubljen; železničarji so mu na pokopališču postavili iz hvaležnosti lep spomenik. V tem času je še, toda kratek čas, prihajal v bolnico dr. Grubitsch, sin mariborskega trgovca, tudi Nemeč. Bolehal je na progresivni paralizi, ter se je moral kmalu spet vrniti v bolnico za duševne bolezni.

Na internem oddelku je bil I. 1908 primarij dr. Maly rodom menda Čeh. Bil je že v visoki častiljivi starosti. On je priporočal, da se je mene sprejelo v bolnico kot volonterja, čeravno sem bil še iz gimnazijskih let znan kot zaveden Slovenec. Zaradi visoke starosti je šel v pokoj, za njim je postal primarij internega oddelka dr. Filafaro. Zraven njega je bil na tem oddelku kot II. zdravnik dr. Lichem, rojen Nemeč.

Upravitelj te bolnice je bil Zwirn, brat še živečega podpolkovnika g. Zwirna, v pokoju, živečega v Mariboru. Upravitelj Zwirn je bil rodom Slovenec, na znotraj Slovenec, na zunaj pa, kakor mi je takrat sam izjavil »kozmozpolit«. Zelo si je prizadeval, da bi prišel v to bolnico, četudi na podrejeni položaj, kak zdravnik Slovenec. To pa je bilo absolutno ne-

mogoče. Čeravno me je g. dr. Thalman zelo čislal kot zdravnika, je bilo potem, ko sem promoviral, nemogoče, da bi dobil v svoji domovini mesto sekundarnega zdravnika, ampak sem moral iti v bolnico Bruck ob Muri, kjer sem bil nacionalno popolnoma izoliran.

Strežno osebje, to je bolničarke i.t.d., so tvorile takozvane usmiljene sestre, razen ene vse Slovenke. Kirurškemu oddelku je bil takrat priključen tudi oddelek za kožne in spolne bolezni. Za moške bolnike je bil bolničar Slovenec.

V upravni pisarni so bili poleg g. Zwirna sami Slovenci kot uradniki, kar se je bilo zahvaliti ravno g. Zwirnu.

V nacionalnem oziru je bil dr. Thalman sicer Nemeč, toda ni bil šovinist. Čeravno sam ni znal slovenski se je le redkokdaj bolj osorno obregnil ob kakega bolnika Slovenca, ki ni znal nemški. Mogoče meni na ljubo ali pa je to bil sploh njegov princip, se ni posluževal pri kajenju vžigalic, ki jih je izdajal Deutscher Schulverein in Südmark, temveč je rabil izključno vžigalice državnega monopola, ki so bile nevtralne.

Nemško naduti ostali zdravniki dr. Filafar, dr. Lichem in dr. Drasch so ga zaradi tega zafrkavali, podtaknili so mu vžigalice D. Schulverein in Südmark, on pa jih je vrgel proč. S tem je ob jednom povedano, da so bili dr. Filafar, dr. Lichem in dr. Drasch nemški šoviniisti, kar je pozneje ob izbruhu I. svetovne vojne prišlo zelo do škode za Slovence. Večina Slovencev je morala četudi bolna in pohabljenjena na razne fronte, medtem ko so bili mariborski in okoliški Nemci ravno od teh zdravnikov spoznani kot za fronto nesposobni. Med I. svetovno vojno je še prišel kot sekundarni zdravnik v mariborsko bolnico dr. Taufar, Nemeč in kot tak od vseh zdravnikov največji šovinist.

Med I. svetovno vojno je ostal dr. Thalman v nacionalnem oziru takšen, kakor je bil vedno, to je, ni

postal nemški šovinist. Že prej znan kot kvartalni alkoholik je sedaj še bolj iskal utehe v alkoholu. Meseca decembra 1918 sem bil komandant kirurške vojne bolnice v Mariboru in kot kirurg mi je bil dodeljen dr. Thalman. Bil je zaradi razpada Avstrije in izgube Maribora za malo državo Avstrijo duševno tako deprimiran, da mu nisem mogel zaupati težko ranjenih iz bojev na Koroškem in ga že po nekaj dneh odpustil iz te službe.

Znano je, da so bili mariborski Nemci ob začetku I. svetovne vojne sigurni zmage centralnih sil, naštetih zdravnikov Nemci niso bili izvzeti. Njihov nemški šovinizen je še porastel zlasti še zato, ker so najmanj računali s tem, da bi Spodnja Štajerska ali pa vsaj Maribor z okolico pripadal Jugoslaviji. Zaradi tega so se dr. Filafer, dr. Lichem in dr. Taufar izselili šele po daljšem času v novo nastalo Avstrijo. Pred I. svetovno vojno se v Mariboru ni mogel naseliti noben zdravnik Slovenec, edino pokojni dr. Toršič je to riskiral. Njegove diagnoze in njegov način zdravljenja so nemški zdravniki spričo bolnikov tako nekolegialno kritizirali, da mu je bila eksistenca v Mariboru skrajno otežkočena. Po I. svetovni vojni je ostal večji del nemških zdravnikov še nadalje v Mariboru. Nikdo jih tudi ne preganjal.

V spomladi l. 1919 je v okolici Maribora nastala večja epidemija črnih koz. Nas slovenskih zdravnikov je bilo zelo malo. Nismo skoro bili v stanju, da bi epidemijo obvladali, trebalo pa je mesto Maribor že zaradi vojaštva proti temu zaščititi. Kljub moji vojaški službi sem prevzel nalogo kot epidemijski zdravnik. Od deželne vlade v Ljubljani sem bil pooblaščen, da naprosim nemške kolege za pomoč. Toda vsak je imel kak izgovor, največ, da je bolan, medtem pa je celi dan švigal po mestu po privatni praksi. Ko sem cepil sam v okolici Maribora čez 9000 oseb proti črnim kozam, obiskal sem vse okužene hiše in posrečilo se nam je to epidemijo zatreti. Zakaj so bili nemški zdravniki in Nemci sploh takšni?! Želeli in upali so, da bode Maribor z

okolico in Sp. Štajerska na tak ali drugi način pripadel končno le še Avstriji. To so potem dokazali dogodki leta 1941.

O kolegu dr. Vladimiru Vrečko žal ne morem navesti zaželenih podatkov. On je študiral 2 leti za menoj, promoviral je torej za menoj potem, ko sem jaz bil že daleč stran od Maribora. Vem samo to, da je on kmalu po končani I. svetovni vojni prevzel službo okrajnega zdravnika v Ptujju. V Mariboru pa še živi žena njegovega brata dr. Frica Vrečka, ki je pred kratkim umrl. Stanuje pa Gregorčičeva ulica 12 ali 14.

Ivanjkovci, dne 1. 6. 1959

S spoštovanjem udani
dr. Zorjan Ivan

Zdravstvena postaja Ivanjkovci

Pismo poslano 8. 6. 1959

Epidemija črnih koz v okolici Maribora leta 1919

Kakor sem že v prejšnjem spisu omenil, sem bil od 10. 12. 1918, ko sem se vrnil iz vojne v Maribor komandant kirurške vojne bolnice v Mariboru. Zraven tega sem moral prevzeti zdravniško službo v raznih drugih ustanovah. Kontrolirati sem moral zdravniško delo nad okrajnim zdravnikom dr. Mauczka, Nemcu, rodod najbrž Slovak, ki je ostal okrajni zdravnik še nekaj časa po končani I. svetovni vojni. Zaradi političnih pripornikov v jetnišnici marib. okrožnega sodišča je bilo potrebno, da prevzame zdravniško službo zdravnik Slovenec, prej je to službo opravljal dr. Leonhard, ki je to službo skrajno nerad izročil meni, seveda ker je on tvoril zvezo med priporniki Nemci in zunanjim nemškim svetom v Mariboru in daljni okolici. Tudi zdravniško službo v moški kaznilnici mi je moral izročiti. Dr. Leonhard je tako ostal samo še mestni

zdravnik (mestni fizik), toda to njegovo službo sem moral kot vojaški zdravnik nadzorovati. Vse to mogoče zgleda, da sem jaz kopicil zdravniške službe zaradi zaslužka, vendar te službe niso bile plačane.

Nekega dne zgodnje spomladi 1919 so orožniki privedli v jetništvo okr. sodišča v Mariboru neko mlado dekle pod sumom umora svoje matere z zastrupitvijo. Nekje pri Sv. Križu nad Mariborom je umrla pod sumljivimi znaki neka kmetica. Odrejena mi je bila sodna obdukcija, ki sta jo izvršila dr. Zakrajšek in dr. Franz Ferdinand, ki sta na mrliči videla sumljive pege ter iz tega sklepala, da je bila ta ženska zastrupljena. Po predpisih sta odvzela razne organe mrliču zaradi kemične analize v Ljubljani. Ti deli trupla so v steklenicah ležali shranjeni v kleti jetnišnice že kake 4 dni. Tedaj pa mi ob prihodu v jetnišnico javi jetniški paznik, da je neka mlada pripornica zbolela na sumljivih pegah po celem telesu. Ob takojšnjem pregledu sem ugotovil epidemijo črnih koz pri tem dekletu, javil to predsedstvu okrož. sodišča, ki je seveda takoj ukinilo pripor in moj predlog, da se jo takoj odda v splošno bolnico v Maribor, odobrilo. V kleti shranjene organe od »zastrupljene« njene matere pa smo hitro uničili. To je bil začetek takratne epidemije črnih koz. Da bi bil naveden primer sporadičen, se mi je zdelo neverjetno. Vsled tega sem se podal v pisarno tedanjega okrajnega zdravnika dr. Mauczka brskat po dospeli pošti. Med poročili občinskih uradov iz okolice Maribora sem res našel nejasna poročila, da vlada v številnih hišah med Sv. Petrom in Vurberkom neka bolezen in da vsi stanovalci ležijo. Ista poročila so prišla še iz Sv. Lenarta v Slov. goricah in iz Poljčan. Nato sem se odpravil peš (takrat ni bilo govora o motornih vozilih) v navedene kraje ter ugotovil v številnih hišah na levem bregu Drave, v Ciglenicah, Dupleku, Sv. Martinu, zunaj trga Sv. Lenart v Slovenskih goricah in zunaj Poljčan številne bolnike na črnih kozah. V nekaterih hišah je vse ležalo, nekateri so že umrli, predno se je kaj javilo. Okrajni zdravnik dr. Mauczka je bil

debelušen in vsled tega neprožen. On osebno na terenu ni mogel opraviti ničesar, zaradi politične negotovosti, kam bode prišel Maribor in okolica tudi ni imel volje. Bil mi je zelo hvaležen, da sem mu prišel v pomoč. Kaj sedaj storiti?

Nam vojaškim oblastem je sedaj šlo za to, da obvarujemo mesto Maribor in naše vojaštvo, ki smo ga rabili na zasedenem Koroškem pred to epidemijo. Sklenili smo, da imuniziramo okrog Maribora en obroč proti tej epidemiji s cepljenjem. To delo sem moral opraviti sam, ker so bili redki slovenski zdravniki drugje razporejeni, nemški zdravniki pa nam niso hoteli pomagati. Predlagal sem deželni vladi v Ljubljani, da vse nemške zdravnike izžene, toda ni pristala na to, ker politična situacija glede Maribora še ni bila jasna. Deželna vlada v Ljubljani nam je celo svetovala, da naj bodemo napram Nemcem sploh zelo prizanesljivi. No, to smo tudi bili, nikdo se ni mogel pritožiti. Ne samo to. V Avstriji je bil strašen glad, posebno na Dunaju. Mi pa smo si v pogledu prehrane že dobro opomogli. In sedaj so dobili ravno mariborski Nemci največ izvoznških dovoljenj, da smo lahko pomagali prehraniti avstrijsko prebivalstvo.

Toda kaj smo napravili proti navedeni epidemiji? Vseh bolnikov marib. bolnica ni mogla sprejeti. Morali smo jih prisiliti na njih domovih pod hišno izolacijo. Še ne okuženo prebivalstvo, staro in mlado sem cepil (skupaj čez 9000). V takratnih skrajno neurejenih razmerah smo bili samo na sebe navezani. Pri zatiranju epidemije je imel velike zasluge takratni okrajni poglavar (prvi v Jugoslaviji) okraja Maribor g. Lanjšič, ki je dal vsa sredstva na razpolago, pomagal organizirati cepljenja i.t.d. Imel je ogromno dela, tako da me je lahko sprejel na referat o tej zadevi šele okrog polnoči. Z nasveti pa je pomagal tudi docent dr. Matko.

Pri zasledovanju te epidemije sem lahko ugotovil, da je bil kontakt med slučajem pri Sv. Križu in okolico Dupleka, od tukaj pa med Duplekom in

Lenartom v Slovenskih goricah. Kako je prišla ta epidemija še v okolico Poljčan, nisem mogel ugotoviti. Da pa se je ta epidemija sploh pojavila ob naši severni meji, se je moglo razlagati iz takratnih razmer, ko je vojaštvo prihajalo iz raznih front in potovalo skozi Maribor na sever in na vzhod, vojni ujetniki pa so se vračali iz Rusije.

Vseh ugotovljenih živih slučajev črnih koz sem ugotovil 38. Koliko pa jih je že prej umrlo, nisem mogel ugotoviti.

Nadzorstvo nad okuženimi hišami je imelo: 1. župani takratnih majhnih občin, ki so poznali vsako hišo in vsakega človeka v svojem območju, ter 2. šolski upravitelji nad šolsko mladino. Bilo je razveseljivo gledati vnemo in natančnost vseh teh činiteljev pri zatiranju te kuge.

Uspeh vsega tega dela je bil popoln ter je bila ta epidemija v kratkem času popolnoma zatrta.

Ivanjkovci, dne 8. 6. 1959

dr. Zorjan Ivan

Pismo poslano 10. 6. 1959

Razni podatki o naslednjih imenovanih zdravnikih

1. Kje je bil rojen dr. Drasch in kdaj je promoviral, ne vem. Izhajal pa je iz Srednje Štajerske, imenoval mi je takrat tudi kraj rojstva, toda tega se več ne spominjam. Bil je precej starejši od mene.

2. Dr. Assman Hansa sem že poznal kot študenta medicine. Tudi on je izhajal od nekje na Srednjem Štajerskem. Promoviran je bil leto pred menoj, ker je bil 1. letnik starejši, in to v Grazu. Bil je zelo previden kot študent, izhajati je moral od revnih staršev. Leta 1909 je bil tudi on skupaj z umrlim dr. Hugo

Robičem volonter na internem oddelku mariborske bolnice. Kedaj je bil rojen ne vem. V Mariboru se je tako udomačil, da je po diplomi ostal v Mariboru in imel privatno ordinacijo v Vetrinjski ulici. Istočasno je bil volonter na internem oddelku še neki Schischek (Žižek) doma iz Pivola nad Hočami. Tudi on je bil zelo marljiv, moral je izhajati iz zelo revne hiše, ker je sprva hodil istočasno kot jaz v gimnazijo v Mariboru ter prihajal v šolo s pohorskimi coklami. Kot medicinec je imel vojaško štipendijo ter je najbrž kot vojaški zdravnik zgubil življenje v I. svetovni vojni, ker bi ga sicer po tej vojni moral videti.

3. Dr. Taufar Valter je bil istotako l. 1909 volonter na kir. oddelku marib. bolnice, po promociji pa se je nastanil v Mariboru kot zdravnik. Poročil se je s hčerko kavarnarja v Gosposki ulici, kjer je sedaj bife »Soča«. V isti hiši v I. nadstropju je imel privatno ordinacijo. Promoviral je v Grazu, izhajal pa je iz okolice Graza. Bil je starejši letnik kot jaz, promoviral pa je malo pred menoj, ali pa malo za menoj. Pri izpitu iz ophthalmologije je gledal z očesnim ogledalom oko, katerega bolnik ni imel več, nosil pa je stekleni očesni vložek. Vkljub temu pa je videl vse patološke spremembe, ki so bile v očesu še ohranjenega očesa in je to profesorju gladko v obraz zdrdral. Dr. Taufar si je lahko plačal pred izpitom kurz pri asistentu in ta mu je povedal vse o očesnih bolnikih, ki so bili tisti dan prišli na vrsto. Profesor je seveda videl, da gleda v oko, ki ga ni bilo, vprašal ga je, če on res vse to tako natanko vidi. » Da je rekel dr. Taufar vse to natanko vidim«, nakar je profesor pristopil k bolniku, mu vzela stekleno protezo ter jo smeje pokazal Tauferju z besedami: » Pridite čez pol leta ponovno k izpitu.« Vse to navajam malo za smeh.

4. O dr. Urbanek ml. ne vem drugo, kot to, da je on bil v VIII. razr. gimnazije v Mariboru, ko sem jaz bil v I. razredu. Študiral in promoviral pa je v Grazu.

5. Dr. Lichem je bil rodom iz Srednje Štajerske in je bil mnogo starejši od mene.

6. O dr. Filafero vem samo to, da je bil Ptujčan.

7. O dr. Karl Thalmann vem, da je bil rodom iz Strassa pri Spielfeldu, promoviran v Grazu, kjer je bil dolgoletni asistent na kirurški kliniki in kot tak dobil primarij na kirurškem oddelku bolnice v Mariboru.

8. Dr. Majciger Janez je bil rojen v Mariboru kot sin profesorja slovenščine na gimnaziji v Mariboru. Še ko sem jaz bil v nižji gimnaziji, je že on imel zdravniško prakso v Mariboru v hiši, ki stoji tik ob Veliki kavarni na Glavnem trgu. On in zdravnik dr. Terč sta nam revnim gimnazijcem nudila brezplačno zdravniško pomoč. Mimogrede spet omenim za smeh, da je bil njegov oče že star, ne vem, zakaj smo ga nazivali »Čaček«. Pri slovenskih domačih in šolskih nalogah nam je predpisal večji format zvezka. Naloga vsebinsko ni bila važna. Glavno je bilo, da smo napisali zelo mnogo po 10, 20 strani, lepo pisano, brez vsakih estetskih napak, sicer pa smo lahko v nalogi napisali največje neumnosti. On je pogledal nalogo le v estetskem oziru in če to je bilo v redu, je na koncu z rdečo tinto in z velikimi črkami napisal »Vorzüglich«. K sreči je šel kmalu v pokoj, drugače bi bili pri maturi iz slovenščine stali zelo slabo. Zdravnik dr. Majciger je gotovo promoviral v Grazu, drugih podatkov pa o njem ne vemz

9. Zdravnika dr. Chandras Leonidasa (op. avtorja: pripisano z drugo pisavo »1861 – 1916 pobreško pokopališče«) sem dobro poznal, ko sem jaz deloval v bolnici, je bil on železničarski zdravnik in v privatni praksi, katero je imel v hiši, ki je stala vis a vis sedanje srednje medicinske šole. Ta hiša pa ne stoji več, bila je zaradi regulacije Pobreške ceste porušena. Dr. Chandras je bil markantna osebnost, lep človek, grški ali pa španjolski židovski tip. Z dr. Thalmanom, ki ni rad govoril, sva se o vsem pogo-

vorila in on mi je rekel, da se dr. Chandras izdaja za Grka, da pa je Žid. No naj mi duša dr. Chandrasa ne zameri, če tako pišem o njem, kot stvarno moram in rade volje to popravim, da je on bil velik človekoljub kot zdravnik, nesebičen in vsled tega v praksi ni prišel nikdar na »zeleno vejo«. Ker je bogve od kod zalutal v Maribor, ne vem o njem nobenih zaželenih podatkov. Če bi obstajal še danes kakšen arhiv iz takratnih časov za stari Maribor, bi se dalo marsikaj najti, kar danes iščemo. Moram pa pripomniti, da je večina zdravnikov, za katere se išče podatke, promovirala v Grazu ter bi se po kakih zvezah te podatke lahko dobilo. Bivši mariborski zobozdravnik bi gotovo rade volje pri tem pomagal. (Pripisano »Sedaj?«)

10. Dr. Grubitsch Janez je bil rojen v Mariboru kot sin mariborskega trgovca. Bil je brat žene lekarnarja Königa vis a vis frančišk. cerkve. Gotovo je dr. Grubitsch promoviral tudi v Grazu, ker smo sploh vsi dijaki iz Spodnje Štajerske ne glede na narodnost gravitirali na univerzo v Grazu.

11. O zdravnikih dr. Fuchs Oto in dr. Slipper Hansu do sedaj nisem vedel, da so tudi delovali v mariborski bolnici. Za dr. Fuchsa ne morem ničesar navesti, za dr. Slipperja vem, da je študiral na graški medic. fakulteti. Gotovo je v Grazu tudi promoviral.

12. Dr. Macher Gustav (ap. avtorja: dr. Mahon je napačno) je bil doma iz Köflacha ali okolice, kajpak Nemec, študiral je 1 ali 2 leti medicino na graški univerzi pred menoj. Bil je zelo priden študent in je moral tudi pred menoj promovirati. Da je bil nekaj časa zdravnik v marib. bolnici, sem leta 1917 zvedel od njegovega mlajšega brata študenta medicine in to na italijanski fronti. Ta je bil še kot študent medicine namestnik zdravnika v vojni formaciji. Po prodoru italijanske fronte sva se srečala v Gradežu (Grado) onkraj Trsta. V Grado je bil lastnik ene javne lekarne Italijan pobegnil pred našo vojsko in lekarno ter vse zapustil. Medicinac

Macher je rabil mazilo proti srupu, mazila pa ni bilo nikjer. Macher je v tej lekarni našel žvepleni prašek, gotovega mazila pa ne. V skladišču mi je pravil, da je našel rumeno vazelino in je izdelal mast za srup, kar mi je tudi pokazal. Vse bi bilo prav, vendar se je tako izdelano mazilo proti srupu nekako čudno mazalo. O tem sem se sam prepričal. Tudi sam sem našel v skladišču več kovinskih zabojev polnih te čudne rumene vazeline. Zaboji so bili hermetično zaprti in polni ter skupno s posodo tehtali po ca 15 kg. Ko odpreva prvi zaboj, mi udari čuden, ali prijeten vonj. Nato vzamem iz žepa žepni nož in s konico noža nesem v usta te čudne vazeline. No v ustih se je izkazalo kot med najboljše kvalitete. Takrat je vladal na italijanski fronti velik glad, ki niti oficirjem ni prizanesel. Vsled tega sva z mladim Macherjem spravila ves ta med na »varno«, da smo si potem z bolniki vred zdravili »želodčni srup«, seveda brez žvepla. Lekarno smo sicer v glavnem pustili v miru, toda kaj je to pomagalo, ko so takoj za nami prišli nemški Beutekomandosi, ki so dobessedno vse izropali.

S tem sem zašel nekoliko na stranpota, vendar nekaj zabave mora biti.

Iz tega opisa se že samo ob sebi razvidi, kako je graška univerza navalila s svojimi novodiplomiranimi zdravniki na splošno bolnico v Mariboru in to samo z nemškimi zdravniki, nikjer pa ni najti, da bi bil v bolnico prišel leta 1914 in nadalje do konca vojne kak mladi slovenski zdravnik, katerih je bilo leta 1914 že nekaj.

Ivanjkovci, dne 10. 6. 1959

dr. Zorjan Ivan

Pismo poslano 20. 6. 1959

Nekateri splošni in osebni dodatni podatki

Pred prvo svetovno vojno, torej za časa Avstrije, so spadale splošne bolnice pod kompetenco deželnih vlad, mariborska bolnica torej pod Graz. Deželne vlade so vzdrževale in subvencionirale splošne bolnice na svojem področju. Pri deželnih vladah so obstajali posebni referati, posebej za šolstvo, posebej za bolnico in zdravstvo i.t.d. V Grazu je bil referent za bolnice in zdravstvo deželni poslanec g. Robič, po poklicu profesor; oče umrlega primarija dr. Huga Robiča, sicer zaveden Slovenec, toda proti nemški večini v deželnem odboru ni mogel ukreniti ničesar v prid slovenskim zdravnikom.

Ko sem promoviral v letu 1911, nisem kakor sem že prej poročal, mogel dobiti mesta sekundarnega zdravnika v mariborski bolnici, temveč sem dobil tozadevni dekret za splošno bolnico v Brucku ob Muri. S tem dekretom sem se podal osebno k g. Robiču kot referentu za bolnice, da bi pojasnil razloge za ta ukrep.

G. Robič mi je odvrnil, da se je on zelo zavzel za mene, da pa proti veliki nemški večini ni mogel uspeti, in da bi se sploh nobenemu zdravniku Slovencu ne posrečilo, da bi bil sprejet v službo zdravnika v katerokoli bolnico na slovenskem ozemlju. Glede službe v bolnici v Brucku pa me je potolažil, češ da bom tam imel posebno zaupno misijo, to je, da bi opazoval delo primarija kirurga in ugotovil, zakaj vsak bolnik, ki je tam operiran, podleže.

V Brucku sem to res ugotovil, nisem pa mogel ugotoviti, kaj je bil vzrok temu. Primarij kirurg je operiral pri zaklenjeni operacijski dvorani, tako da njegovega dela nisem mogel opazovati, tudi so bili vsi taki mrlički brez moje vednosti pokopani, tako da jih nisem mogel obducirati. Naravno in razumljivo je, da se v tak posel, ki bi mi prinesel veliko sovraštvo, nisem dal izrabljati, ter sem to službo

odpovedal ter 1. maja 1912 vstopil kot aktivni zdravnik v Avstro-Ogrsko vojno mornarico.

V tej službi me je zatekla I. svetovna vojna, služil sem večinoma na velikih vojnih ladjah, deloma pa v bolnici vojne mornarice v Puli, leta 1917/18 pa na soški fronti. Ob zlomu Avstro-Ogrske sem doživel italijansko okupacijo Istre in dela Slovenije in po predaji vojne mornarice sem bil v bolnici vojne mornarice šef I. internega oddelka. Na ta moj oddelek je tudi italijanska vojska pošiljala svoje bolnike, ki so oboleli na takratni veliki epidemiji španske gripe. Železnice proti severu so bile dolgo časa prenatrpane s transporti vojakov, ujetnikov, izseljencev i.t.d., tako da sem dobil za naše bolnike transportni sanitetni vlak šele 9. decembra 1918. Vzeti sem moral s seboj vse bolnike iz cele Avstro-Ogrske, tudi umirajoče. Ta vlak je prispel v Maribor dne 10. decembra 1918 zgodaj v jutro. Med potjo smo odlagali bolnike, prve v Ljubljani, ki so bili tamkaj doma, v Zidanem mostu smo prelagali bolnike na vlak proti Zagrebu, v Mariboru pa smo odložili naše bolnike, vlak z ostalimi bolniki Avstrijci, Čehi in Poljaki pa je potem šel naprej proti severu ne več pod mojim vodstvom.

S tem je zaključeno moje celotno poročilo.

Ivanjkovci, dne 20. 6. 1959

dr. Zorjan Ivan

Pismo poslano 24. 6. 1959

In vendar se je marsikaj zgodilo!

Če pregledamo imena zdravnikov, ki so v moji takratni dobi delovali v mariborski bolnici, vidimo, da so to bili izključno zdravniki nemške narodnosti rodom iz Graza ter iz Srednje Štajerske in ki so večinoma študirali na graški univerzi. Izvzamemo

lahko dr. Grubitsha in dr. Urbaczeka, ki sta izhajala iz mariborske meščanske že germanizirane hiše. Dr. Majciger je sicer izhajal iz mariborske meščanske hiše slovenske narodnosti, vendar se on sam ni več izdajal za Slovenca, ker samo tako je bil lahko zdravnik v mariborski bolnici in potem nemoteno vršil v mestu privatno zdravniško prakso. Kot zaveden Slovenec bi mu bilo to absolutno nemogoče.

Slovenskih zdravnikov je bilo na Spodnjem Štajerskem takrat sploh zelo malo. Vse najboljja mesta so imeli v rokah nemški zdravniki. Je sicer bilo tu in tam na deželi kako zdravniško mesto nezasedeno, toda bila so to samo takšna, so bila od Zdravniške društva v Grazu označena z »Cavete!«.

Redki slovenski zdravniki so nam absolventom mariborske gimnazije leta 1906 celo odsvetovali iti na študij medicine, češ da je ta študij predrag, predolg in da potem v lastni domovini ni bilo eksistence. Najbolj je v tem oziru bila prizadeta severna narodnostna meja, to je Slovenske gorice, Dravsko polje ter Kozjak in Pohorje tja do koroške meje. V mestih in trgih so bili sami nemški zdravniki. Uradni zdravniki na okrajih so bili sami Nemci in ti so imeli važno besedo pri naseljevanju slovenskih zdravnikov in zdravnikov sploh. Zadaj za tem pa je bila Südmarka in Schulverein. Pa ne samo zdravniki, temveč tudi drugi sloji, npr. trgovci, obrtniki i.t.d so bili pod kontrolo teh nemških političnih organizacij.

Od leta 1900 naprej je postajal ta nemški pritisk na slovensko Sp. Štajersko vedno močnejši. Od leta 1906 naprej se je v Grazu nemška inteligenca vedno bolj in v večjem številu učila slovenskega jezika, da bi dobila nastavitvev v raznih službah na Sp. Štajerskem. Pri okrožnem sodišču v Mariboru so bili sodniki Slovenci v večini. Pri železnici in pošti je bilo v raznih službah že mnogo Slovencev. Tudi obrtnikov je bilo že precej zavednih Sloven-

cev. Leta 1899 je bil v Mariboru dograjen Narodni dom, v katerem so našli Slovenci svoje prostore za kulturne prireditve, imeli so v njem Čitalnico in prostore za zbiranje (kavarno in restavracijo) ter svoj denarni zavod (Posojilnica). Proti tej slovenski trdnjavi Nemci niso mogli predstaviti ničesar enakovrednega. Zato pa so, kadar je bila prilika, proti Slovincem tembolj besneli.

Leta 1897 je v oficirskem kazinu v Mariboru atakiral nemški puršakar po imenu Ottender oficirja slovenske narodnosti v činu lajtnanta od dragonskega regimenta, nastanjenega takrat v Mariboru, zato ker je v družbi govoril slovenski. Po študentskem kodeksu o časti je bila žalitev ta, da je moralo priti do dvoboja s strelnim orožjem. V tem dvoboju je Ottender obležal mrtev. To je dalo povod, da je vsa nemška študentarija prihrumela iz Graza in Leobna v Maribor k pogrebu, po katerem je več dni divjala proti Slovincem.

Če smo mi slovenski dijaki, ki smo prišli v Maribor iz podeželja, govorili med seboj slovenski na ulici, smo bili pretepeni. Proti temu nam ni preostalo nič drugega, kakor da smo se organizirali v trojke. Proti našim pestem iz podeželja ni mehkužna nemška mladina mogla postaviti nič enakovrednega in od leta 1902 naprej smo že popolnoma obvladovali ulico.

To sta samo dva majhna primera, kakšna je bilo takratno politično vzdušje v Mariboru. Naravno je bilo torej, da je bila splošna bolnica Maribor važna politična postojanka za Nemce. Bila pa je tudi za nas Slovence. Bil sem menda prvi slovenski študent medicine, ki se je skušal vtihotapiti v to postojanko. Leta 1909 sem bil že tako uveden v kirurgijo, da me je dr. Thalman nazival za »svojo desno roko«. Moj vzgled so za menoj posnemali drugi slovenski medicinci, kakor dr. Marin, dr. Majcen, dr. Volaošek, dr. Steinfelser in drugi, vendar se vsem nam po diplomiranju ni posrečilo dobiti mesta sekundar-

nega zdravnika v tej bolnici, kakor dovolj dokazujejo imena nemških zdravnikov, ki so delovali v tej bolnici do konca I. svetovne vojne.

Kaj se je vse godilo v letih 1914 in 1918, ne bi mogel natančno povedati, ker sem v teh letih zelo malo prihajal v Maribor. Vem samo marsikaj o dogodkih od konca I. svetovne vojne pa do polovice leta 1919. Interni oddelek je kmalu prevzel docent dr. Matko. Kirurški oddelek pa je še nekaj časa vodil dr. Thalman. K njemu sta se kot zdravnika prijavila dr. Marin in dr. Majcen. Dr. Marin je deloval dolga leta v Leobnu pri slovečem kirurgu dr. Gmeinerju. Pri svoji marljivosti se je dr. Marin moral dobro izvežbati v kirurški stroki in bi bila za marib. bolnico gotovo pridobitev, če bi potem ostal na kir. oddelku. Toda prišel je v Maribor kot primarij kir. oddelka d. Čarnič. Ta je ob dr. Marina in dr. Majcena kot svoja podrejena zdravnika iz bolnice tako rekoč napodil. Kaj je bil vzrok temu, nisem mogel nikdar izvedeti. Dr. Čarnič mi je pogosto rekel, da je oba napodil, ni pa navedel vzrokov. Najbrž so tudi bili vzroki za to, vsled česar smatram, da je dr. Marinu in dr. Majcenu sedaj neprijetno o tem govoriti. Saj je menda vam mlajšim tov. primarijem znano, kakšni prepiri so se potem še leta in leta vršili med temi tremi kolegi, in kakšni prepiri so se vršili znotraj bolnice med dr. Čarničem, dr. Matkom in dr. Dernovškom, primarij Robič pa je stal ob strani. Naposled sem moral jaz prevzeti vlogo pomirjevalca v slovenskem zdravniškem društvu v Mariboru, kar se mi je tudi posrečilo vsaj do te mere, da ugled marib. bolnice na zunaj več ni trpel.

Na koncu bi še navedel, da je pod dr. Čarničem v marib. bolnici l. 1919 služil še dr. Novak Ludvik, kar pa je najbrž itak znano. Samo sem prepričan, da bi se od njega težko kaj izvedelo, njemu je menda manjkalo dar opazovanja ali pa je imel tako dober temperament, da je lahko šel mimo vseh dogodkov, k čemur sem mu vedno

moral le čestitati. Vodil je celo življenje svojo barko sub bonis anguris in niti valovi v letu 1941 (izselitev i.t.d.) je niso mogli poškodovati. Upam, da mi moje šaljive narave ne bo nikdo zameril.

Ivanjkovci, dne 24. 6. 1959

dr. Zorjan Ivan

Brez datuma,

Spoštovani gospod primarij!

V prilogi Vam pošiljam svoja poročila. Mogoče Vam bo iz tega kaj prišlo v korist za Vaše hvalevredno zgodovinsko delo. Pisal sem absolutno po svojih spominih, marsikaj sem pisal preveč, česar ne boste rabili. Premišljudem pa še vedno, kje še kdo živi, od kogar bi mogli dobiti še kakšne podatke, imam pa namen Vas ob priliki v bolnici za kratek čas obiskati. Prejmite izraze mojega spoštovanja

udani dr. Zorjan Ivan

Brez datuma

Spoštovani g. kolega!

V prilogi Vam pošiljam zaželjene podatke o mojih doživljajih. Žal nimam pisalnega stroja, pišem v naglici, vendar se mi zdi, da je moja pisava še čitljiva. Zelo me veseli, da ste se me spomnili in rad sem Vam ustregel. Vse bolj na kratko, človek bi lahko pisal o tej zadevi celi roman.

Najlepše Vas pozdravlja

udani dr. Zorjan Ivan

Ključne besede

Ivan Zorjan, zdravnik, vojna bolnišnica, korespondenca, Hum pri Ormožu, Maribor, Ivanjkovci.

Pisni viri

- Njegovih osemdeset let v ogledalu, primarij dr. Ciril Porekar – Humski, neobjavljena romanizirana kronika, zasebna last ge. Irene Porekar Kacafura.
- Sejni zapisniki narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov in deželnih vlad za Slovenijo 1918–1921, Peter Ribnikar, Ljubljana, 2002.
- Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918–1919, Maribor, 1979.
- Slovenski stražniki 1918–1941, P. Čelik, str. 262, Ljubljana, 2002.
- Veliki adresar Maribora, Celja, Ptuja in občin bivše mariborske oblasti, Maribor, 1935.
- Vodnik po Mariboru: kulturna, tujskoprometna in gospodarska slika mesta in pokrajine; kulturno-gospodarski pregled Celja in Ljubljane = (Führer durch Maribor) / [napisala Franjo Baš in Božidar Gajšek]; uredil Reform-Reklam-Bureau Guido Zupan, Ljubljana, 1932.
- Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike, zvezek 5 in 6, Slovenska matica, Ljubljana, 1981.
- Zbornik referatov ob 25-letnici Maistrovih prirediteljev in 50-letnici Turističnega društva Rudolf Maister Vojanov, Zavrh, Občina Lenart, 2011.

Časopisi

- Slovenec, Političen list za slovenski narod, 10. 6. 1912.
- Vestnik, 10. 10. 1947.
- Ptujski tednik, št. 8, 1. 3. 1957.
- Večer, 1. 2. 1995.
- Tednik, 22. 12. 1961 in 8. 11. 1963.
- ČZN št. 1, 1986.

Elektronski viri

- <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/8042/?strana=140>
- <http://www.azm-lu.si/fotogalerija/category/40-zgodovina>

Arhivski viri

- Matične knjige Župnije Ormož, Nadškofijski arhiv Maribor.
- Zapisniki duš Župnije Ormož, Župnišče Ormož.
- Osebni fondi, SI-PAM/1763 Pertl Eman, Pokrajinski arhiv Maribor.
- Zbirka osmrtnic, SI-PAM/1692, Pokrajinski arhiv Maribor.
- Domovinska kartoteka, Mestna občina Maribor, SI-PAM/0005, Pokrajinski arhiv Maribor.
- MTK, Landesarchiv Graz.
- Krajevni ljudski odbor Kog (1945–1952), SI-ZAP/0348, Zgodovinski arhiv Ptuj.
- Osnovna šola Hum pri Ormožu, SI-ZAP/0136,

Zgodovinski arhiv Ptuj.

- Zemljiška knjiga Ormož, Katastrska občina Hum, Okrajno sodišče v Ormožu.
- Okrajno sodišče Ptuj – zaplembe (1945–1959), SI-ZAP/0225, Zgodovinski arhiv Ptuj.
- Prijava vojne škode, Okrajna komisija za vojno škodo SI-PAM/0446, Pokrajinski arhiv Maribor.

Ustna vira

- ga. Marica Trstenjak, Mihalovci.
- ga. Vida (Rosvita) Zorjan, Maribor.

Povzetek

V članku je prikazana zanimiva življenjska pot humskega rojaka dr. Ivana Zorjana. V času študija je kot volonter delal v mariborski bolnišnici in s tem postal drugi zdravnik slovenskega rodu, ki mu je to v Mariboru uspelo. Po končanem študiju je bil najprej zaposlen v Brücku na Muri, nato v vojni mornarici Avstro-Ogrske. Konec prve svetovne vojne je pričakal v Puli, od koder je organiziral vlak za ranjence in bolnike do Maribora. Med obema vojnama je bil priznan policijski zdravnik, leta 1941 je bil izgnan na Hrvaško. Partizanom se je pridružil leta 1942 in konec druge svetovne vojne dočakal kot zdravnik v Bjelovarju. Leta 1948 je bil obsojen na 15 let zapora, vendar so ga po treh letih prestane kazni izpustili na svobodo. Zadnja leta svojega življenja je bil priljubljen zdravnik v Ivanjkovcih.